

У радовима које ова књига обједињује у врло функционалну цјелину приказан је, у критичкој, критеријалној анализи њеног аутора, и историјски и теоријски развојни пут српске лингвостилистике у распону од једног вијека, па књига обухвата најзначајније српске стилистичаре и њихова дјела од прве деценије XX па све до првих деценија XXI вијека. Аутор је мунициозно анализирао огроман корпус њихових радова, издвојио суштонске инваријанте које су водиле ка развоју стилистичке мисли код Срба, упоређујући их стално са најрелевантнијим ауторима и теоријама свјетске лингвостилистике. По таквим научним резултатима, по заокружености прегледа најбитнијих теоријско-методолошких аспеката стилистике, књига *Српски стилистичари* Милоша Ковачевића спада у изузетно вриједне доприносе науци уопште, спада у врло потребно и надасве корисно лингвостилистичко штиво у српској филологији.

Проф. др Миланка БАБИЋ
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Савремени српски језик и лингвистика
milanka.babic@ffuis.edu.ba

НА СВЕ ЧЕТИРИ СТРАНЕ СУМАТРЕ

Едиција „Цела лепа” – Димитрије Поповић, *Лом*; Катарина Пантовић, *Ришвал љед сјавање*; Анђела Пендић, *Како је шело шецко љред љреображај*; Драган Бошковић, *Сандинисја*, Суматра издаваштво, Шабац 2022

Суматра је издавачка кућа, коју је основао Иван Лековић (рођ. 1986) 2018. године. Објављивањем дела српских и светских класика издавач је стекао поверење и углед. Од 2022. године покренута је едиција „Цела лепа”, унутар које су објављене четири песничке књиге домаћих аутора, од којих троје припада генерацији песника који имају мање од тридесет година, уз књигу већ потврђеног, превођеног и награђиваног песника и професора савремене српске књижевности на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, Драгана Бошковића. Иако је сваки глас поетички суверен, постоје и тиха суматраистичка сагласја међу књигама, која на најлепши начин потврђују „Како је све у вези, на свету”. Стога је и представљање књига конципирано тако да се те везе осветле, уз осврт на неке основне црте сваке индивидуалне поетике и опис њихових специфичности.

ЧАШЕ ЛОМИМ

Димитрије Поповић, *Лом*, Суматра издаваштво, Шабац 2022

Лирски субјект песничке књиге *Лом* може се именовати изразито сензибилним, чак и када авангардно и бојно отпочиње књигу циклусом „Крш и лом”, рушећи светове и постојећи поредак. Први циклус песама у знаку је дијалога са „Облаком у панталонама” Мајаковског, с тим да се то проширује на целу књигу, ако се имају у виду неретка апострофирања имена Марија или ироничан однос према религозности. Стил и поетика песничке књиге су многолики. Димитрије Поповић (рођ. 2000) уме да буде гномски и суфистички језгровит и ефектан, али и поемичан и расплутан када је реч о организацији песама и дужини стиха. Песма „Бог и песник” написана је у форми дистиха: „Бог сузом чисти песника. / Песник сузом чисти свет”, као и црнохуморна „Једина поука са фонетике”: „Штеди глас, / Ми издишемо док говоримо”. Изразито успеле су и песме организоване као досетке, попут „Јесени”: „С јесени почех се дивити смрти. / Ако лишће мре величанствено, / можда ће и човек научити.” Или „Мудрости: „жив је камен / док му је човек жив”. Поема „Лом”, организована у четири песме, знатно је сложеније структуре и неједнаких стихова, што је у сагласју са њеном садржином и врло памтљивим стихом: „Опет стара схизма, пети талас феминизма / Зар баш нико жену не уме да воли!?” док је „Какви то синови терају мајке на плач” написана као прозаида. Поједине песме прате фусноте, које или реферишу на кога алудира песник или репрезентују кратка аутобиграфска појашњења, коментаре и духовите опаске.

На почетку књиге су песме у знаку рушења, милтоновског „изгубљеног раја” и миљковићевских варијација на тему пада, међутим, на концу збирке, чини се да кроз циклус „Ја” доводи у питање „стицање новог раја” или испитује колико „Ја” може бити рајско. Између првог и последњег циклуса је ход кроз историју, илустрован индикативним насловима: „Стари век”, „Средњи век”, „Нови век” и „Савремено доба”.

Раде Драинац и Милош Црњански чини се да су најинтимнији песнички пријатељи Димитрија Поповића, што се метафорички може заокружити мотивом крв. У ненаметљивом и ефектном дијалогу је и са Шантићевом „Вечери на шкољу”, а посебно је изражен звуковни аспект Поповићеве поезије, која не преза од тога да доноси пркосне стихове који се римују, али који су упечатљиви; баш онакви каквим их назива Црњански – попут мисирске плесачице. Тешко је писати на овакав начин и не склизнути у баналност или манир. Пажљива организација књиге, тематска и мотивска разноврсност, али и спонтаност и жонглирање у певању чине књигу *Лом* изразито и неочекивано успелом. Субјект није ни за старо ни за ново, ни за кафавијевске варваре, већ „Вандале” („Пустите

их ипак. / Наши смо”) и зато можда, доживљавајући свет и људе као велику смутњу, покушава да га сломи попут кафанске чаше и да почне да живи и осећа („не зла да се десе; / но живот да се деси”) као „Ја”, лечећи силовану душу и крпећи подерано Сунце.

УЗ ГЛАСНЕ УЗДАХЕ ТЕНИСЕРА

Катарина Пантовић, *Риџуал њред сјавање*, Суматра издаваштво, Шабац 2022

Између песничких књига *Лом* Димитрија Поповића и *Риџуал њред сјавање* Катарине Пантовић (рођ. 1994) постоји линија додира, премда се песници поетички разликују. С једне стране, упечатљив је мотив суза у обе књиге, иако доминантније заступљен код Поповића, али драматичније код Катарине Пантовић у песми „Изгубљени плодови”, у којој је успостављена ефектна аналогија између мотива детета или плода са сузама и млеком: „плод се из мене бесповратно и моћно разливао / као исплакано сузе / или проливено млеко [...] али кажу сви / да за проливеним млеком / не вреди плакати”. С друге стране, запажа се сличан однос према метафоризацији историјског времена. Поповић је историју света дао кроз именоване средишњих циклуса, а Катарина Пантовић у конкретном, барнсовски именованом другом циклусу „Историја света у седам слика”, илуструјући однос између лирског субјекта и вољеног ходом кроз епохе. Отуда, већ у првој песми одзвањају стихови: „У теби нема ни трага оне / величанствене културе и цивилизације / Али свиђа ми се кад поносно говориш у име народа”.

Риџуал њред сјавање је књига која отпочиње пролошком песмом „Крај путовања”, на коју се наставља пет смислено распоређених циклуса: „Сама у стану”, „Историја света у седам слика”, „Ехо одласка”, „Изгубљени плодови” и „Јутро без намере”. Иако стихови сталожено теку и очигледан су резултат дуготрајног брушења, осећа се драма лирског субјекта или „унутрашње невреме” песникињине претходне збирке поезије. Кроз ту антитезу привидне смирености и суштинских немира, песникиња даје имагинацијски успеле и памтљиве песничке слике, градећи већину песама на кончетистичким основама. У том смислу могле би се издвојити готово антологијске песме које су именоване *Белешкама*, али и четврта песма другог циклуса: „Када се надносио својим телом над мојим / Забацивао је ланчић с крстом на леђа // Окренуо је богу леђа / Бог је терет на леђима / А по богу је / И добио име”.

Срећан је одабир наслова *Риџуал њред сјавање* и он се само делимично може наслутити у песми „Телевизија”, у којој се на крају поентира

да „Што је свет на телевизији узнемиренији / То сам спокојнија”, а оно што тај свет нуди субјекту који тоне у сан јесте *жамор*, у који стају „разговори форензичара у лабораторији” или „гласни уздаси тенисера током меча”. Можда је на том трагу сво настојање и покушај да се субјект дистанцира од света, да га на разнолике начине освоји, избаци из себе и претвори у слике, не би ли сама песничка књига, само наизглед парадоксално, функционисала као велики ТВ екран, који једини може понудити могућност да се заспи. То би објаснило и смиреност песничког гласа који опева свет из РЕМ фазе.

Такође, у песми „Слика на зиду” ритуал се увежбава над Веласкезовом сликом, у којој субјект препознаје себе у инфанткињи, а вољеног у мајстору који је „лукаво посматра”. За разлику од литванског песника Томаса Венцлове, чија је песма „Las Meninas” у дијалогу са Фукоовим есејем о Веласкезу и гради церебралне песничке слике са дистанциране позиције, субјект Катарине Пантовић усуђује се да постане део слике, чији како насликани мајстор, тако и онај који слика, управо на то и позивају. Њено певање отуда надилази мисаоност, ученост и стала се са интензивним доживљајима, метафизичким искуством и бујањем маште која помера границе перцепције.

Песничка књига Катарине Пантовић у знаку је и мириса, било да се ради о мирису врућег хлеба из песама или свеже окречених простора. Лајтмотивски је премрежена метафорама из регистра медицине, које се могу довести у везу са спавањем или лежањем (анестезија, обдукција, лекови којима је истекао рок, хемичари и фармацеути, психијатар). Промишљено и зрело, песникиња потврђује сувереност лирског гласа и другом књигом поезије, која се многострано расцветавала, попут биља из женског тела никлог из саксије на корицама издања.

„НАЈНЕЖНИЈИ ПРСТИ ПРЕТЊЕ”

Анђела Пендић, *Како је шело њешко њред њреображај*, Суматра издаваштво, Шабац 2022

Загледаност субјекта у сунце повезује поезију Анђеле Пендић (рођ. 1993) са Димитријем Поповићем, али и развијена семантизација мотива суза, што се директно испољава у песми „Глина”: „Све на мени стари још од првог сусрета / са светом. / Сем суза – оне памте све. / Рана чини дете вечним, / и руке детета”. Ова песма може се именовати и местом сусрета Анђеле Пендић, Катарине Пантовић и Димитрија Поповића, будући да призива плод из Пантовићкине песме, али се у наведеним стиховима огледа и Пендићкин специфични однос према свету. Он, наиме,

није дат кроз историјско поимање времена већ циклусе у природи, па је тако читава књига организована према устројству годишњих доба, година и месеци, а стања лирског субјекта прате преображаји пејзажа. *Кошито* књиге, који је уједно и њен блурб, представља елиптична песма „Март”: „Долази ново пролеће / ти си, срећом, остао заробљен у старом, / а оно, / нажалост, / у мени”. На том трагу је и епилошка песма-близнакиња „Почетак (март)”, која доврхуњује песникињину естетизацију пролећа: „замишљам трешње у Јапану / њихове гране овде крај моје реке / постају најнежнији прсти претње // како је растанак једноставан / као први дан пролећа”.

Изразито лична, сензуална поезија Анђеле Пендић наводи на питање због чега је тело тешко пред преображај? Кроз пет циклуса песама („Деца”, „Тело године”, „Границе”, „Ожиљак као чуло” и „Додир”) сугерише се да је то можда због чињенице да преображаји не бришу сећања већ, таложећи се на души, чине тело симболички тежим. Она расту и шире се као годови на стаблу, па отуда ефектно и бравурино изведена (суматраистичка) аналогија између субјекта и стабла у циклусу „Границе”.

Субјект чува прошлост у себи, па ће због тога вољени заувек живети у њој. Иако тога не мора бити свестан и овакав облик *преображене* егзистенције јесте његов живот. Тако је стихове „Кожа се оглашава / давним угризом” могућно схватити у контексту аналогије између женског тела и дрвета, које се додатно усложњава песмом „У луткарском позоришту”, с обзиром на подразумевани преображај дрвета у лутку, а осећања у уметност.

Поезију Анђеле Пендић карактерише двосмерност опеваних перспектива, чиме се потенцијално успоставља потреба да се свет разуме и обухвати можда баш на начин на који би се рукама загрлило стабло. У том смислу, могу се навести метафизички продорни и вишезначни стихови којима се окончава песма „Септембар”: „а нове слике су присутне / као дете које још није дошло на свет / али је у њега већ унело промене”. Ако се метафора детета схвати буквално, поређење јасно говори о нужним променама како на телу мајке, тако и свим метаморфозама које прате њено најближе окружење. Мотив детета се, међутим, односи на нове слике, освајање новог дана у животу сваког човека. Зато је његово присуство пресудно и додатно осветљава разлог за тежину тела пред преображај, будући да је стварање нових година налик на непрестано низање порођаја, колико болних толико и лепих. Искуство спознаје живота и времена је пак посредовано карактеристичним мотивима руку, дланова, јагодицама прстију, па тако тактилни доживљаји постају једна од упечатљивих компоненти рецентне књиге Анђеле Пендић.

„GOD SAVE КЊИЖЕВНОСТ СРПСКУ”

Драган Бошковић, *Сандинисџа*, Суматра издаваштво, Шабац 2022

Веома брзе, зенитистичке и футуристичке три поеме Драгана Бошковића (рођ. 1970) („Словенија”, „Даље” и „Le bandiere nere”), уцело-вљене револуционарним насловом *Сандинисџа*, исписане су црвеним словима, налик на поједина издања авангардиста. Боја слова је несумњиво важан маркер, којим песник успоставља дијалог са „Химном” Црњанског, не само због тога што су део његове прве поеме стихови: „ништа немамо, не, немамо, / Бога, Господа, господара”. Будући да песник отпочиње књигу екскламативним стиховима о умирању књижевности и њеном умирању у субјекту, очигледно је да је било неопходно да се она спаси трансфузијом. Дајући сопствену крв, песник штампа књигу црвеним словима, чиме се истовремено наглашава важност онога о чему се пева и диже узбуна над оном која умире, премда се иронично наводи: „када умире књижевност / то уопште није спектакуларно”. Разуме се, црвена је и боја револуције, што је референтно ако се има у виду подтекст Сандинистичке револуције у поемама.

Бошковићева књига у низу овогодишњих издања поезије, објављене у едицији „Цела лепа” Суматра издаваштва, најпоредивија је са Поповићевом. Штавише, апострофирају се „румене јагодице Марије Помагај” и специфичан однос према Богу, а интертекстуалне релације са поезијом Милоша Црњанског учвршћују се у „Ламенту над Београдом” и нихилистичкој поезији Јована Стерије Поповића.

Лезички макаронизам, примера ради, естетски је беспрекорно спроведен кроз све поеме, а како наводи Александра Секулић у поговору, вредан је тумачења „прворазредни допринос Бошковићевог језика мелодијском искуству српског стиха”, што се може приметити у стиховима: „и не рекох ли већ да Nietzsche значи – ич, / Zato nam daj danes naš vsakdanji nič!, / и да смрт је пут, дакле, ништа, / умире и она, смрт, / и все је, али все / ено велико нич”.

Поеме су дискретно прожете алузијама на Киша и Десницу, премда не треба превидети визуелни и графостилематски план текста, који на махове подсећа на сцијентистичку поезију, као што су разрешења X и Y хромозома, али и ознака за непознато у оквирима математичких рачуница. Поједини стихови дати су у облику парентеза, а функционишу као духовита сећања, коментари или својеврсне дидаскалије, којима песник најдиректније комуницира са читаоцима. Акустични слој књиге углавном је означен речима у курзиву, а односи се на референце из сфере музике и популарне културе, а интерпретативна пажња може бити посвећена и бројним ономатопејама или такозваним фонетским стиховима, који подражавају звукове.

Странице у књизи нису пагиниране већ су на местима на којима обично стоји број нацртани црвени авиончићи у лету. Објашњење за овакав поступак може се назрети у стиховима: „То сам ја, на углу, још мало, / неки херувим, шта ли, последњи галеб, Иван, / са црвеним крилом, летим без неба”. Поеме стога можда треба читати као полемичке у односу на Раичковићеву „Камену успаванку”, јер се стиче утисак да *Сандинистиа* представља ону пробуђену „последњу птицу” која се у последњем стиху успаванке скаменила. И сви који су покличем те песме били успавани, сада би требало да буду пробуђени крвљу Бошковићеве поезије и самим песником, који се зенитистички симултано расцветава у тројство: „Зовем се Драган, и Марија, и зовем се Гале”.

Доц. др Јелена МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs